

वर्ष 2020

माध्यमिक शिक्षा मण्डल, मध्यप्रदेश, भोपाल

24 पृष्ठीय

3

परीक्षार्थी द्वारा भरा जावे ↓

परीक्षा का विषय संस्कृत	विषय कोड 053	परीक्षा का माध्यम हिन्दी
----------------------------	-----------------	-----------------------------

केवल परीक्षक द्वारा भरा जावे।
प्रश्न क्रमांक के सम्मुख प्राप्तांकों की प्रविष्टि करें।

प्रश्न क्रमांक	पृष्ठ क्रमांक
----------------	---------------

परीक्षार्थी द्वारा भरा जावे

पुस्तिका का क्रमांक **320-0490461**

अंकों में परीक्षार्थी का रोल नम्बर

2	0	1	6	2	8	9	8	7	X
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

शब्दों में

दा	वन्	एक	दो	तीन	चार	पाच	छ	आठ	X
----	-----	----	----	-----	-----	-----	---	----	---

एक एक दो चार तीन नौ पाच छ आठ

केन्द्राध्यक्ष/सहायक केन्द्राध्यक्ष एवं परीक्षक द्वारा भरा जावे

क :- पूरक उत्तर पुस्तिकाओं की संख्या अंकों में शब्दों में

ख :- परीक्षार्थी का कक्ष क्रमांक **03**

ग :- परीक्षा का दिनांक **06 03 2020**

परीक्षा का नाम एवं परीक्षा केन्द्र क्रमांक की मुद्रा

संस्कृत परीक्षा केन्द्र क्रमांक 16102

पर्यवेक्षक का नाम एवं हस्ताक्षर : केन्द्राध्यक्ष/सहायक केन्द्राध्यक्ष के हस्ताक्षर

Mangju Dixit

Mangju

परीक्षक एवं उपमुख्य परीक्षक द्वारा भरा जावे ↓

परीक्षक एवं उपमुख्य परीक्षक द्वारा भरा जावे

प्रमाणित किया जाता है कि मूल्यांकन के समय पूरक उत्तर पुस्तिकाओं की संख्या उपरोक्तानुसार सही पाई होले क्राफ्ट स्टीकर बातिग्रस्त नहीं पाया गया तथा अन्दर के फूटों के अनुरूप मुख्य फूट पर अंकों की प्रविष्टि एवं अंकों का योग सही है।

निर्धारित मुद्रा : नाम, पदनाम, मोबाईल नम्बर, परीक्षक क्रमांक एवं उपमुख्य परीक्षक क्रमांक

संस्था के नाम : **गौरी लाल चक्रवर्ती**

उप मुख्य परीक्षक : **गौरी लाल चक्रवर्ती**

नोट :- "हायर सेकेण्डरी परीक्षा में केवल वाणज्य संकाय के विषयों तथा हाईस्कूल परीक्षा में प्रायोगिक विषय को छोड़कर शेष विषयों हेतु नियमित एवं स्वाध्यायी छात्रों के लिये प्रश्न पत्र 100 अंकों का होगा किन्तु नियमित छात्रों को 100 अंक के प्राप्तांक का 80% अधिभार एवं स्वाध्यायी छात्रों को 100 अंक के प्राप्तांक ही अंकसूची में प्रदर्शित किये जायेंगे।"

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
कुल प्रा

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = (1)

उत्तर (1)

- (अ) (iv) बहुव्रीहिः ।
 (ब) (ii) दीनाय दानम् ।
 (स) (iii) तत्पुरुष समासः ।
 (द) (iii) कर्मधारयः ।
 (इ) (ii) निश्छलः ।

B

S

E

प्रश्न क्रमांक = (2)

उत्तर (2)

- (अ) (iv) पुत्रः ।
 (ब) (i) पुरः ।
 (स) (ii) अत्र ।
 (द) (ii) पुनः ।
 (इ) (i) सुप् अन्तः ।

प्रश्न क्र.

प्रयोग क्रमांक = 3

उत्तर (3)

(अ) (ii) क्तिन् ।

(ब) (iii) सेवमानः ।

(स) (i) तरप ।

(द) (iv) डीन् ।

Bई व्यञ्जनसन्धिः ।

प्रयोग क्रमांक = 4

उत्तर (क)

(अ) (iv) लङ् लकारः ।

(ब) (i) प्रथमपुरुषः ।

(स) (i) एकवचनम् ।

(द) (iv) स्वयं ।

(इ) (i) मूर्खो ।

प्रश्न क्र.

उत्तर (5)

प्रश्न क्रमांक = 5

- (अ) (ii) जलम् ।
 (ब) (i) स्थिरम् ।
 (स) (iv) असमर्थः ।
 (द) (iii) द्वितीया ।

B ~~ह~~ ~~त्किञ्च~~ । (ii) ~~पृथ्वी~~ ।

Sप्रश्न क्रमांक = 6

उत्तर (6)

सर्वं

(i) अहं यत् यत् कर्म करोमि तत् सर्वं शम्भोः
 आराधनम् ।

(ii) धन-त्याग-सत्य-सदाचारः एते कीर्तिभवन-
 स्य चत्वारः ~~स्तम्भाः~~ स्तम्भाः ।

~~विश्वामित्रः~~

~~यौतिश्शास्त्रेषु ग्रहसंक्रान्ति अस्ति ।~~

(iii) विश्वामित्रः तपोबलेन बलेत्यति-
 बल्येति च विद्ये लब्धवान् ।

प्रश्न क्र.

उत्तर = (7)

Q. NO = (7)

“

बुधचरितम्
 “बुधचरितम्” अश्वधौषरस्य रचना अस्ति
 अस्मिन् महाकाव्ये अष्टाविंशति सर्गा
 सन्ति ।

Q. NO = (8)

B
उत्तर = (8)
S

प्रश्न क्रमांक = (7)

E

उत्तर = (7)

महाकविः कालिदासस्य नाटकद्वयं
 अभिज्ञानशाकुन्तलम्, विक्रमोर्वशीरि
 अस्ति ।

प्रश्न क्रमांक = (8)

उत्तर = (8)

(i) रसगङ्गाधरम् - पण्डितराजजगन्नाथः

(ii) हर्षचरितम् - बाणभट्टः ।

प्रश्न क्रमांक = ९

उत्तर → ९ आदिकविः महर्षिवाल्मीकिः
अस्ति । तेन रामायणस्य
ग्रन्थस्य रचनामकरोत् ।

प्रश्न क्रमांक = १०

उत्तर → १० चत्वारः वेदाः सन्ति ।
ऋग्वेदस्य, यजुर्वेदस्य, सामवेदस्य,
अथर्ववेदस्य सन्ति ।

प्रश्न क्रमांक = ११

उत्तर → ११ (i) शूपतिः सिंहासनं अध्यास्ते ।

(ii) शिवाय नमः । शिवाय नमः ।

(iii) लोकं उपर्युपरि शम्शुः अस्ति ।

(iv) नगरात् बहिः मन्दिरम् अस्ति ।

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = 12

उत्तर → 12

(i) विदुषाम् ।

(ii) गावः ।

(iii) मनसा ।

प्रश्न क्रमांक = 13

B

उत्तर → 13

S

E

(i) हंसस्य "अ"

"व"

⇒ दुग्धजलभेदविधौ

(ii) व्रजन्ति ते मूढधिपः पराभवं ⇒ भवन्ति मायायिनः
येन मायिनः(iii) कुसङ्गतिं वर्जयन् ⇒ क्षेमैः स्वपुरे
समागतः ।

(iv) प्रकीर्णाः ⇒ बालुकाः ।

प्रश्न क्रमांक = 14

उत्तर 14

(i) शकुन्तला ।

(ii) बुधः ।

(iii) वीरगतिः ।

~~दुपदस्य~~ (v) पार्वत्याः ।

उत्तर →

(15)

प्रश्न क्रमांक = (15)

B
S
EB
S
E

कश्चित् महान् तपस्वी ऋषिः आसीत्
 सः लोकलयागार्थम् अहर्निशं भूतले
 श्रमति स्म । एकदास परिश्रमन् एकं
 ग्रामम् अगच्छत् । ग्रामस्य एकस्मिन्
 गृहे एकः शुकः पालितः आसीत् ।
 सः शुकः ऋषिं दृष्ट्वा मारयतु-
 कुट्टयतु इति वारं-वारम् उच्यैः उक्तवान्
 अनन्तरं स ऋषि अपरं स्थानं अगच्छत्
 तत्रापि एकस्मिन् गृहे ~~शुकः~~ पालितः
 आसीत् । शुकः

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = 16

उत्तर → 16

(i) मानं हित्वा प्रियो भवति,
क्रोधं हित्वा न शोचति।
कामं हित्वा इर्थवान् भवति,
लोभं हित्वा सुखी भवेत् ॥

(ii) अधीयानः पठितम्मन्यमानो,
यो विद्यया हन्ति यशः परेषाम्।
~~तस्याऽन्तर्वन्तश्च~~ भवन्ति लोका
न चाऽस्य तद् ब्रह्म फलं ददाति ॥

B
S
E

प्रश्न क्रमांक = 17

उत्तर → 17

(i) शरदः ।(ii) विनायकः ।(iii) संयतः ।(iv) स्वर्णः ।

1

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = 18

उत्तर 18

"अ"

(i) पृथिव्यां यत्पर्यावरणं वर्तते तत् सन्तुलितमस्ति ।

(ii) जीवजन्तवः स्वार्थपूर्त्यै क्रूरतया व्यापादिताः ।

B

S

E

(iii) धनं अस्माभिः अतीवार्जितम् ।

(iv) समस्त प्राणिनां कृते पर्यावरणमेव प्राकृतिक सौन्दर्यं सुखशान्तिं च प्रददाति ।

"स"

(i) कर्तव्यकर्मणा जनकादिभिः सिद्धि प्राप्ता ।

(ii) लोककल्याणार्थं कर्तव्यकर्म अवश्यं करणीयं भवति ।

(iii) भगवान् श्रीकृष्णः उक्तवान् -
अवाप्तव्यार्थं अनवाप्तव्यार्थं च अहं
कर्म न करोमि ।

प्रश्न क्र.

(19) निःस्वार्थ भावेन फलकामनारहिते कर्मणि ज्ञानिभिः अपि वर्तितव्यम् ।

प्रश्न क्रमांक = 19

उत्तर → (19) "अ"

B
S
E

(i) अखण्डमण्डलाकारं ईश्वरोऽस्ति ।

(ii) चराचरं ईश्वरेण व्याप्तम् ।

(iii) तल्पदं गुरुणा दर्शितम् ।

(iv) इति गुरुवे नमः ।

"ब"

(i) मान्यमानः मुदम् न आददीत् ।

(ii) सन्तः अवमानात् सन्तापं न प्राप्नुयात् ।

(iii) इह लोके सन्तः सतः पूजयन्ति ।

(iv) असाधवः साधुबुद्धिं न लभन्ते ।

योग पूर्व पृष्ठ

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = 20

उत्तर (20)

सोवायाम्

श्री मन्तः प्राचार्य महोदयाः
शा. उ. माध्यमिकः विद्यालयः,
भोपालनगरम् (मध्य प्रदेशः)

विषयः - शुल्कमुक्त्यर्थं आवेदनपत्रं !

B
S
E

महोदयाः,

अहं सावित्र्यां निवेदयामि
यत् मम पिता एकः लिपिकः अस्ति।
मम पितुः आर्थिकस्थितिः अति
शोचनियं वर्तते। अहं शिक्षण-
शुल्कम् अपि दातुम् असमर्थः
अस्मि। अतः मम कृते श्री मन्तः
शुल्कमुक्तिः करोतु इति प्रार्थये।

धन्यवादाः

भावदीयः शिष्यः
कखग

दिनांकः ६/३/२०२०

योग पूर्व पृष्ठ

२ - २४ जन

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = (२१)

उत्तर (२१)

(i) कुटिलानां जनाः स्वभावेन परेषाम्
अहितम् इच्छन्ति ।

(ii) कुटिलानां शक्तिः परेषाम् पीडनाय भवति ।
, बुद्धिः च परेषां वचनाय

(iii) सर्पाः दुग्धं पीत्वा अपि विषं न
त्यजन्ति ।

(iv) कुटिलानां जनाः कुटिलतया एव सम्मार्गम्
आश्रयन्ति ।

(v) शान्तिवचनानि कुटिलान् सन्मार्गे
आनेतुं न प्रभवन्ति ।

B
S
E

प्रश्न क्र.

प्रश्न क्रमांक = (22)

उत्तर (22)

(i) "अस्माकं देशः"

भारतोऽस्माकं देशः । अस्माकं देशः अति विशालः अस्ति । ~~अस्माकं~~ अस्थोत्तरस्यां दिशि हिमालयः अस्ति । सागरः अस्य पादप्रक्षालनं करोति । अस्माकं देशे अनेके प्रदेशाः सन्ति । अस्माकं देशे अनेके भाषाः सन्ति । अस्माकं देशे विविधा संस्कृतयः सन्ति । अस्माकं देशस्य संस्कृतिः विपुला अस्ति ।

परं सर्वासु संस्कृतिषु सादृश्यं वर्तते । वयं मातुः औरसाः पुत्राः ~~एव~~ एव निवसामः । भारतभूमिः अस्माकं माताः अस्ति । वयं भारतभूमेः पुत्राः स्मः । भारतदेशः कृषिप्रधानदेशः अस्ति । अत्र प्रभूतमन्नं उत्पन्नं भवति । भारतवर्षे गंगा, यमुना, गोदावरी, सरस्वती नर्मदादयः नद्यः सन्ति । हिमालयः भारतस्य मुकुटमिव शोभते । अत्र ऋषयः मुनयः गुहासु वसन्ति तपं च कुर्वन्ति ।

B
S
E

भारतस्य प्राचीना मुख्य भाषा
संस्कृतमस्ति । कालिदासः संस्कृतस्य
श्रेष्ठतमः कविः अस्ति । कथितम् च —
संस्कृते संस्कृतिः ॥

वयं ~~स्वस्व~~ सदा स्वराष्ट्रस्य रक्षां
वर्तु उद्यताः स्मः ।

“जायतु भारतवर्षम्” ।

— : X : —